

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnicijemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za polleta 1 gld. 80 kr., za četrtrleta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za polleta 2 gld. 20 kr., za četrtrleta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 4. julija 1866. ~

Gospodarske stvari.

Nauki

iz letošnje dunajske razstave.

Kdor je letošnjo kmetijsko razstavo kakor uno, ki je bila 1857. leta na Dunaji na tanko ogledal, prepričal se je, da ima naše cesarstvo (Avstrija) tako podnebje (klimo) in bogastvo v zemlji, kakoršno se v malokteri drugi deželi v Evropi nahaja; ona ima vse vrste rastlin in planinske limbre (cedra) do pavole v Dalmaciji; tu se pridelujejo vsa žitna plemena posebno dobrega jedra (pšenica sèm ter tje taka, da vagán po 90 funtov tehta), lan vzraste po 3 do 4 čevlje visok, konoplja po 6 do 12 čevljev visoka; pesa ima po 6 do 12 odstotkov sladkorja v sebi; tabak s takim perjem, da se lahko z ameriškimi meri; hmelj tak, da ni samo prvák med vsemi evropejskimi hmelji, ampak da slovi po vseh delih svetá; volna avstrijskih žlahnih ovác more se meriti z najlepšo saksonskih in francozkih ovác; tkavske ščetice niso slabše mimo alzaških; deteljno seme slovi v kupčii; vina, če bi se pri reji trt gledalo na žlahneja plemena in na umno ravnanje v hramih, bi lahko šla v kupčii križem po svetu; ravno tako se nahajajo čislana plemena kónj, goved, ovác, prešičev itd.; da na kratko rečemo: Avstrija ima vse, kar le podnebje in zemlja morete obroditi, — in vendar se tkavskih ščetíc na milijone, brašča na tisoče centov, vin za kaka 2 milijona vrednosti, predíva (čez 200.000 centov, po odbitku izvožnje), konopelj (čez 40.000 centov), tabakovega perja (čez 50.000 centov), dišečih semen, kakor na pr. janeža, kimeljna itd. (čez 6000 centov) v naše cesarstvo pripelje! Ali ni to prikazen, ktera avstrijske gospodarje opominja, naj bi vse svoje žile napeli, da bi velika in po svoji zemeljski rodovitnosti bogata država od ptujih dežel nezavisna postala, to je, z družimi besedami rečeno, da bi oni sami pridelali to, in za skupljeni pridelek denar v svoj žep vtaknili, namesti da roma v ptuje dežele!

Po tem vvodu stopimo v prostore, kjer so bile mašine (stroji) in orodja kmetijska razpostavljena.

Govorili pa bomo tukaj samo od onih mašin in orodij, ktera za najboljša za našo gospodarsko (praktično) rabo spoznamo.

Oralnih dreves ali plugov je bilo silno število v razstavi, med njimi nektera tako zamotane napravljena, da je njih cena od 60 do 75 gold. segala.

Cugmajer-jevo (pod števil. 1. v katalogu), Fernetzer-jevo (števil. 598.) nepremakljivo Boroševoro rudahlo (števil. 829) so za lahko zemljo vse hvale vredna; mnogovrstni plugi iz fabrike Weiss-ove (števil. 514 itd.) in Boroš-a v Pragi (števil. 822), Burg-ov (števil. 434), in Hohenheimski plug (števil. 1496 itd.)

so za male kmete najpripravniji. Kdor ima lahko zemljo na svojih njivah, temu še posebno priporočamo Krebs-ov od kovača Lornic-a v Unterwaltersdorf-u (v spodnjem Estrajhu) napravljeni dvojni plug (števil. 13.)

Med osipavnimi drevesi (Anhäufelpflug) se nam Burg-ovo (pod števil. 439) zdí najboljše, ker je prav trdno napravljeno in najcenejše; veljá 24 gld. — Na Štajarskem se je Fuchs-ov osipavnik (števil. 602) prav dobro skazal, veljá le 14 gold.

Med razstavljenimi branami moremo le po večletnih skušnjah potrjene brabantiške in škotske brane priporočati, ker se vedno tega poglavitnega vodila držimo, da dobro kmetijsko orodje mora biti prosto napravljeno, trpežno, pripravno in dober kup.

Za velika gospodarstva je hvalevredna brana G. Sigl-ovo na Dunaji (števil. 658), ktera z vlogo vred veljá le 40 do 45 gold., toda le za take kraje, kjer imajo bolj debelo zemljo. Za peščena tla je skor vsaka brana dobra, če ima namesti železnih tudi lesene zobé.

O škarifikatorjih raji molčimo, ker od tistega časa, kar je Beatson (1829. leta) pripravne ekštirpatorje iznajdel, nimajo oni nobene vrednosti več, zakaj v sprednji gredelj se dajo črtala, v zadnji pa nagnjeni lemeži vtakniti.

Za večja kmetijstva so Borošovi dvojni zobati valjarji koristni.

Sejavnih mašin ne delajo več s ščetmi (krtačami); stara Kok-ova naprava, to je, naprava z majhnimi žličicami, ktere zrnje iz semenskega predala v lijak nanašajo, se zopet najbolj rabi. Kok-ova sejavna mašina je bila izprva le za širokometavno setev napravljena, sedanja pa je za povrstno setev osnovana. Tako osnovana sejavna mašina z 9 vrstami stane 300 do 320 gold., z 11 vrstami pa celó 360 do 380 gold.; štajarska tako imenovana „universalna sejavnica“ z Albanovo napravo za uredbo semena z 9 vrsticami pa veljá le 150 gold. in se dá tudi za širokometavno setev z Albanovo dilo napraviti.

Gospod Kühne v Stolnem Beligradu je pri Albanovi sejavni mašini žličini sklad vpeljal, in jih izdeluje po 160 gold. (števil. 1000); tudi na Dunaji jih g. G. Sigl napravlja po 180 gold.

Za velike kmetije na ravninah je ta širokometavna sejavnica v izhodnjih deželah našega cesarstva priporočila vredna, akoravno pri tem ostajamo, da mašina, ktera po vrstah seje, je boljša od take, ktera seme čez in čez po širokem meče.

Kar mašine za košnjo (kosilnice) zadeva, so le Clayton-ove (števil. 1211) in Hornsby-eve (št. 1470) neko zboljšanje kazale; one pokošeno žito v snopih na stran mečejo.

Na naših slovenskih deželah, kjer so posestva majhina, zemlja večidel gričasta, plevéla veliko, žito dosti-

krat poglelo in zmešano, z mašinami žito kositi ne kaže. (Dal. prih.)

Šolske stvari.

Od kod pri slovenskih kmetih želja po nemških šolah na deželi? *)

Resnica je, da mnogi prav modri in pošteni kmetje želé, naj bi se v šolah na kmetih, kolikor le mogoče, nemščina učila, in da dušne pastirje in nemške učitelje zlasti to pri srcu boli, da pri svojem prizadevanji, naj bi se ljudske šole na čisto národni podlogi presnovale, pogosto sicer prav modre in poštene možé za nasprotnike imajo. — Kje tičí tedaj vzrok te na videz nerazumljive prikazni? Kaj tudi modrim kmetom pogled takó kali in misli tako meša, da menijo dobiček najti tam, kjer jih čaka gotova škoda?

Več je videznih vzrokov — pravi vzrok je pa le eden edini. Premislimo obojne.

So, kateri menijo, da kmetje zato nemščine v šolah želijo, ker človek pred svetom veljá, ako nemški zná. Pa taka misel more le bahače slepiti in tepce premotiti, nikakor pa modrih in prebranih glav. Da si veče hvale in časti vreden, ako svoj materni jezik dobro in pravilno govoriti in pisati znaš, poleg njega pa še tudi enega ali več tujih jezikov umeš, je gotovo in nihče ne oporeka. Kmetje! ali pa morete reči, da se je le eden izmed vas v domači šoli dobro nemškega naučil? Če pa ne, ali je morebiti to čast, da marsikdo od nemščine komaj toliko vé, da za silo svoje ime nemški podpiše? Ali je to čast za tebe, ki si po 6 let po šolskih klopéh drsal, da, ko si odrasel, nemških bukev nič več brati in umeti ne moreš; pri slovenskem branji pa tudi tako jecaš in se spotikaš, kakor otrok, ki se še le črke sestavljati uči? Ali si šteješ to na čast, da materni jezik govoriš popačeno, nepravilno in sirovo, nemškega pa tako lomiš, da vsakega smeh sili, kdorkoli te sliši. Vsak omikani národ ljubi svoj jezik in v njem lepoglasno in pravilno govoriti si šteje v veselje in čast; le Slovenec meni, da postane imenitnejši, ako jezik svoje matere zaničuje in si nemško šemo na lice vleče! Pa prav taka bedasta baharija dela nas Slovence pred drugimi narodi zasmehljive in zaničljive. Kdo bo tega spoštoval, kateri sam sebe zaničuje? in kdo nam bo branil našo národnost, ako jo sami zatiramo? — Ta plitvi vzrok tedaj nikakor ne more modrih in poštenih kmetov nagibati, da se za nemščino v šolah potegujejo.

So drugi, ki menijo, da se tudi modri kmetje zato za nemščino v šolah potegujejo, da bi tisti kmečki fantiči, ki želijo v više šole prestopiti, toliko lože shajali, ako se že v domači šoli nemščine privadijo. Ta razlog je imel nekdanj v resnici veliko veljavnost, ko so še mestne šole skozi in skozi nemške bile. Zdaj pa se je obrnilo tudi za nas Slovence na bolje. Slovenščina ima zdaj v vseh mestnih šolah že častito mesto in v vsaki šoli se več ali manj uči in piše tudi v slovenskem jeziku in priprave se delajo, da bo v naših mestnih šolah kakor tudi v latinskih zadobil slovenski jezik vse pravice, ki mu grejo: v nižih šolah se bo učilo več v slovenskem kakor v nemškem jeziku; v viših šolah pa v obeh jezikih enako, ker v resnici sta v naših krajih učenemu človeku oba jezika skoraj enako potrebna. Zdaj je tedaj zadosti, ako fantič le za eno leto poprej v mestno šolo stopi, kakor je sicer potreba, in privadil se bo nemščine zadosti, da bo zamogel shajati ob začetku tako imenovanih srednjih (latinskih)

šol. Lahko tudi take otroke domači učitelj v posebnih urah nemščine uči, da jih za mestne šole pripravi, kar pride staršem še bolji kup. — Vprašamo vas pa vrh tega še, kmetje! koliko vaških otrok pa prestopi vsako leto v mestne šole? K večjemu eden ali dva; prav pogosto pa preteče pri marsikteri šoli po več let, da nijeden šolar v mestne šole ne prestopi. Ali se vam pa dozdeva modro in pravično, da se po 100 otrok brez prida in dobička z nemščino ubija, da bota eden ali dva izmed njih v mestni šoli lože shajala? — Tedaj tudi ta razlog gotovo ne more slepariti modrih kmetov.

So še drugi, ki pravijo: „Pa ni na škodo, ako se tudi drugi otroci nemščine učé, vsaj utegnejo danes ali jutri iti križem svetá, eni po službah, drugi po rokodelstvu, tretji v vojaškem stanu, in vsem bo nemščina prav hodila.“ Mislijo, da zlasti to je vzrok, če se tudi modri kmetje za nemščino poganjajo. Mi pa odgovorimo: Da nemški, kakor tudi vsak drugi jezik, ako ga znajo, onim ne bo na škodo, ki po svetu pojdejo, radi pritrdimo; da bi pa vsi ravno nemškega potrebovali, to, kmetje! pa sami veste, da ni res. Kar vaše hčere zadeva, pač le po redkem grejo čez slovensko mejo. Tedaj vidite, da polovica šolarjev, blezo vsa dekleta namreč, si skoraj celó zastonj z nemščino belijo glave, ki jo bodo še veliko hitreje pozabila, kakor so se je naučila. In rokodelci in vojščaki ali gredó vsi na nemško? Ako pa ostanejo na Slovenskem, ali ako si dela iščejo po Hrvaškem, Magjarskem in Českem ali Laškem, koliko pa jim bode pomagala nemščina? Vidite, kmetje! da je tedaj tudi ta ugovor prazen in nespameten.

Nespameten je, smo rekli. Ako imaš ti kmetič dve potrebi pri hiši, pa ne zmoreš ob enem za obé, kaj boš storil? Kakor moder mož mi odgovoriš: „Ako ne zmorem za obé, bom preskrbel najpoprej tisto stvar, ki je bolj potrebna, ono pa bom odložil za drugikrat, ki je manj potrebna.“ Tvoj odgovor je zeló moder; obrnimo ga pa zdaj na domače šole. Vsega, kar bodo otroci kedaj potrebovali, še manj pa vsega, kar bo le eden ali drugi izmed njih potreboval, se otroci v domači šoli nikakor ne morejo naučiti, toliko gotovo previdiš. Modrost tedaj tirja, da vprašamo: kateri nauki so za vse otroke bolj potrebni, kateri so za vse manj potrebni, in kateri so le kar za nekatere otroke potrebni?

Nauki, ko so ali biti utegnejo le nekterim otrokom potrebni, nespadaajo nikakor v domačo farno šolo. — Pa tudi vsem naukom, kateri so vsem otrokom potrebni, farna šola ni kos; enkrat ker je um otrók še premalo izbujen in tudi njih skušnja še prepíčila, ter mnogih stvari umeti ne morejo, akoravno jim bodo pozneje silno potrebne; drugič ker otroci le malo časa šoli darujejo, ker jo navadno le enkrat na dan obiskujejo; tretjič ker je število šolarjev večidel preveliko in tedaj učitelju nemogoče, se z vsakim posebej zadostno pečati, in poslednjič, ker otroci domá premalo časa, prilike, návoda in priganjanja imajo, šolske nauke pridno ponavljati. Modrost tedaj tirja, da se nauki, vsem otrokom poprek manj potrebni, odstranijo, in se za domačo šolo le nauki, vsem otrokom bolj potrebni, odločijo. Ali tedaj nemščino šteješ k naukom, ki so le nekterim otrokom potrebni, ali k naukom, ki so vsem otrokom manj potrebni; vsakako vidiš, da za-njo v domači farni šoli ni prostora.

Kteri nauki pa so vsem otrokom brez razločka spôla in posebnih domačih opravil silno potrebni?

Pred vsem krščanski nauk, potem branje, pisanje in navadno številstvo ali rajtanje; nadalje návod za ohranjenje zdravja, za poljedelstvo, vrtnarstvo, živino-

*) Iz letošnjih „Drobtinic.“

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnicijemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za polleta 1 gld. 80 kr., za četrtoleta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za polleta 2 gld. 20 kr., za četrtoleta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 18. julija 1866. ~

Gospodarske stvari.

Nauki

iz letošnje dunajske razstave.

(Dalje.)

Dobro napravljene senene preobračalnike izdeluje Clayton na Dunaji po 185 gold. (števil. 1214). Tudi gosp. Bobby jih dela v Suffolku na Angleškem in sicer le po 170 gold., toda z voznino in colom vred bi bili dražji kakor dunajski. — Sploh pa je spoznano, da mašine, s katerimi se preobrača senó, so zelo koristne.

Med mlatilnicami je bilo Henzemanovih, ktere se z roko gonijo, največ v razstavi; mi smo le pri gosp. Zimmermann-ovih bratih iz Ustij (Aussee) pod št. 755 razstavljeni, ki velja 130 gold., neko prenarodbo v tem zapazili, da namesti malega zobatega kolesca ima vrtelo brez konca (šravf), ki se v eno mer samo maže, ker se z njim vred vrti posoda, ktera je z mazilom napolnjena. Ta prenarodba se nam pa že zato pripravniša zdi, ker se malo kolesce tako naglo ne oguli in mašina bolj mirno teče.

Al treba se nam zdi pri tej priliki opomniti kmetovavce, da se v napravi ročnih mlatilnic, to je, taci, ktere se z roko gonijo, ne prenačijo, ker človeška roka je najdražja gonilna moč, in gotovo pride čas, da si bodo soseske Sigl-novo, Clayton-ovo, Hornsby-evo itd. mlatilnico kupile, ktero sopár goni, in žito manjših posestnikov za majhno plačo v žitu ali denarji omlatile. Pa tudi veliki posestniki si bojo parne mlatilnice napravili in jih v bližnje srenje pošiljali in tu po določeni ceni žito malim kmetom mlatili.

Mašin za žito čistiti ali klepetcev je bilo v razstavi obilo in jako zboljšanih, pri tem pa tudi sila dragih po 90 do 220 gold.; nekoliko bolj proste so po 40 do 60 gold., Hirschboeck na Štajarskem jih izdeluje po 15 gld., priporočamo jih malim kmetom zato, ker so dober kup, pa tudi dobre, po skušnjah potrjene.

Večim posestnikom, ki nimajo mlatilnic s čistilnimi mašinami, bi čistilno mašino Kühn-ovo v Mošonjih (Wieselburg) št. 1024 in Zimmermann-ovo iz Ustij priporočili.

Med vsemi poljedelskimi mašinami so se mašine premičnice (lokomobili) in pa stalne parne mašine do zdaj največ zboljšale po popravah in po ceni.

Med parnimi premičnicami ste zastran urnega obračanja Clayton-ova in Shutteworth-ova najbolj dopadli, med mlatilnicami in klepetci z lokomobili so gotovo najboljše Sigl-nova, Clayton-ova in Hornsby-eva, velikim posestnikom posebno priporočane.

Stalne parne mašine, ki imajo za štiri konje moči, se dobivajo pri Schulze-ju na Dunaji na Belvederu (števil. 14) po 800 do 950 gold.; prejšnji čas so

za polovico dražje bile; gotovo se bodo pri večih gospodarstvih vedno bolj širile in množile, ker se dá z njimi vse opraviti, česar je za gospodarstvo treba.

(Dalje prihodnjič.)

Kaj Amerikanci mislijo

o koristnosti ptičkov za kmetijstvo.

Gospod Baxton, slavni ameriški naravoslovec, v svojem prirodopisu o tem tako govori:

Polju škodljivi so le vrane in golobje; pa število golobov v vaseh in v mestih se lahko zmanjša; tudi golobje, ki so setvini najnevarniši, pozobljejo veliko semenskega plevéla, ljulike, glote itd., ter čistijo tako vendar polja, ktera sicer velikokrat zelo pokončavajo. Tudi zimorodek (Eisvogel), bčelam posebno sovražen, ker jih zalezuje in požira, kadar se s svojim sladkim dobitkom obilno obložene povračajo v bčelnik, velja za sovražnika poljedelstva. Kar pa vse druge ptičke zadene, je najnatančnejše opazovanje dokazalo, da celó tisti, ktere smo dozdej nepogojno za škodljive držali, veliko koristijo, ter zaslužijo, da bi jih ljudje bolj varovali kot preganjali. Toraj v državi Virginija, v severni Ameriki, poseben zakon prepoveduje jastrebe usmrtiti, ker je spričano, da te grabežljive ptice veliko pripomorejo, da se čistost zraka ohrani, ker za mrtvimi živalmi v gozdih sledijo in jih pojedó, predno da zgnijejo.

Res, da pticam nismo pravični — govori dalje g. Baxton v svoji imenovani knjigi; marsikter ptiček se nam zdi, če ga od dalječ gledamo, ko da bi zrnje iz klasja kluval, in vendar ravno takrat prav neutrudljivo iz klasja črve in môle odbira; in tako ga imajo ravno pri tej priči, ko je polju resnično na prid, za sovražnika in poškodovavca žetve.

Dalje pravijo, da pevalice (Singvögel) in vrabci preveliko ljubezen do češenj imajo. To ni ravno neresnica, pa pokončavajo tudi pajke in črve, ktere češnjam veliko več škodvajo, kakor ptice same. Toraj privoščite jim nekoliko dobrih češenj, saj vam jih vendar še dosti ostane.

Veliki drozek (Misteldrossel) je prav koristna ptičica: redi se od gosenic, črvov, od ohmetja in bezgovih jagod.

Velik dobrotnik kmetijstva je škorec (Staar). Brez števila veliko mrčesov, bramorjev, gosenic in drugih mrgolincev pokonča.

Tašice so rojene čuvarice v vinogradih: pokončajo tu vse gosenice, črve in druge mrčese.

Eden najpridnejših ptičkov je pa kraljič (Zaunkönig), prijazni človeški tovarš, ki rad v vaseh gnjezduje in blizu človeških stanišč prebiva. V mnogih krajih severne Amerike spoznavajo prid kraljička tako do-

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnicijemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za polleta 1 gld. 80 kr., za četrtileta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za polleta 2 gld. 20 kr., za četrtileta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 25. julija 1866. ~

Gospodarske stvari.

Nauki

iz letošnje dunajske razstave.

(Dalje.)

Med vinskimi prešami nas je mikala samo Dingler-jeva (štef. 460), pa brez potrebe je preveč zamotana.

Vinska preša, katero je petrovagorsko društvo v Topuskem (pod štef. 382) razstavilo, je sicer prav prosto napravljena, pa le premalo praktična je, na Štajarskem so g. Körösi-jeva, Bergman-ova in Hlubek-ova na Ptujem veliko boljše, pa le škoda, da teh preš v razstavi nismo videli.

Od senénih preš, ki so dandanašnji vedno bolj v rabi, smo v razstavi videli le dve sorti (sistemi); to je, Clayton-ovo in pa Boroš-evo; v prvi se senó od spodej gori, pri drugi pa od zgoraj doli preša. Clayton-ova je prosteje, močnejše in trdneje napravljena in veljá 180 gold., Boroš-eva stane pa celó 250 gold.

Kar se mlinov za debelo ali trgano (šrotano) moko tiče, jih je bilo dokaj in raznovrstnih v razstavi, toda nobenega nismo tako nizke cene našli, da bi ga mogli našim malim kmetom ob enem za žrnov (mlyn, ki se z roko goni) priporočati, zato jim zmiraj le priporočamo Bergman-ov, ki le 25 gold. stane, in s katerim se s pomočjo pripravnega sita tudi moka melje.

Eno majheno šrotarico je tudi g. Vidats iz Pešta v razstavo poslal, ktera tudi le 25 gld. stane (št. 1078). Nje zmožnosti pa nismo prilike imeli poskusiti.

Kar univerzalni mlyn ali mlyn za vse gosp. Bentall-a (št. 12442) zadeva, ki le 100 gold. stane, bodo izvedenci gotovo obširno poročilo naznanili, kakor tudi od Šteffens-ovega (štef. 738), ki pride na 520 gold. in od družega na dve kolesi, ki stane 1000 gold., posebno ker so taki mlini silna potreba za kmetijstvo v goratih krajih.

Pri škoporeznicah, ki jih je bilo sila veliko v razstavi, se je videlo, da so vse po enem kopitu narejene, to je, povsod je zakrivljen nož na kolesu. Kaj se je zboljšalo na njih, prepuščamo razsodbi razstavne komisije; sicer pa morajo primerjajoče skušnje še le pokazati, ktera je boljša memo druge.

Nam ni treba škoporeznic iz tujih krajev naročevati si, ker se dobre in tudi boljši kup domá izdelujejo.

Med sadjemečkavnimi mašinami (Obstquetschmaschinen) nam je bila Bental-ova najbolj všeč, kakoršno Burg na Dunaji po 90 gold. (Favoritenstrasse št. 42) izdeluje.

Grof Christalnigg-ove mečkavne mašine ni še

bilo v razstavi; jako nas je mikalo to mašino videti ker nimamo do zdaj še nobenega pravega mečkavca.

Kar se tiče navadnega kmetijskega orodja, kakor lopat, matik, grabelj, vil itd., ga je Anglež Clayton iz Dunaja največ v razstavo poslal, in želeti bi bilo, da bi se marsikdo podstopil, enako orodje po razstavljenih angleških izgledih (muštrih) iz štajarskega Besemerjega jekla izdelovati, ker vkljub izvrstnemu železu še zmerom imamo le malopridne lopate, matike itd.

Drenažnega orodja nam ni treba iz tujih krajev dobivati, ker se ga v gosp. Odörfer-jevih fužinah v Bruku na Štajarskem dobrega jedra obilo izdelava.

Predno svoje opazke zastran razstavljenih mašin končamo, moramo naše gospodarje opomniti še na gasilnice, sisalke (pumpe) in druge vodne dvigalke gosp. V. Knaust-a na Dunaji, kateri vse te mašine tako izvrstno izdeluje, da se mu ni bati, da bi ga kak ptujec prekosil. Ne bode dolgo trpelo, da bojo kmetovavci Knaust-ove mašine, ktere vodo vzdigujejo, poleg rek, potokov, bazarjev itd. napravili in tako svoje senožeti z vodo napajali.

Največ hrupa med ljudmi je napravila Specker-jeva klobasnica (Wurstmaschine), s katero se je v eni uri na velike kupe klobas naredilo.

Tudi Prick-ova pivohladilnica (Bierkühl-Apparat) (št. 718) je bila z veliko hvalo sprejeta; popred nismo poznali te koristne naprave.

Očitno je bilo, da so se kmetijske mašine in orodja v poslednjih letih zeló zboljšale, pa veselo je še posebno to, da se domače mašine vedno bolj z angleškimi meriti morejo.

Od 179 razstavnikov kmetijskih mašin in orodja zaslužijo med domačimi fabrikanti po naši previdnosti s posebno pohvalo naslednji imenovani biti, namreč gospodje: Sigl, Specker, Knaust, Schulze, Boroš, Burg, Weisse, Hubazy, Kühne, Winwarter, Kernreuter in Schmid. Od njih neprestane marljivosti se more pričakovati, da bodo kmalu take mašine delali, da Avstrii ne bode treba, vsega le iz ptujih dežel in za draži denar dobivati. Temveč pa se je tega nadjati, ker največa posestnika avstrijska: nadvojvoda Albrecht v ogerskem Starem gradu in knez Lichtenstein v Hamrich-u kmetijsko mašinstvo s posebnim veseljem podpirata. (Dal. prih.)

Obrtniške stvari.

Besedica o trgovini in konzulih. *)

Ne more se tajiti, da je nevednost v trgovskih (kupčijskih) zadevah med trgovci našega cesarstva, vzlasti

*) Konzul se imenuje pooblastenec te ali une države, da v ptuji deželi varuje prid domače trgovine.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnicijemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za polleta 1 gld. 80 kr., za četrtrleta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za polleta 2 gld. 20 kr., za četrtrleta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 1. avgusta 1866. ~

Gospodarske stvari.

Nauki

iz letošnje dunajske razstave.

(Dalje.)

V drugem razkladu je bilo pridelkov kmetijstva in kmetijske obrtnije prav veliko.

Kar se žita in klaje tiče, je bilo malo novega v razstavi. Videli smo neko steklasam (Trespe, bromus) podobno travo (Ceratochloa australis), ki jo je bil gospod vitez Baratta v razstavo poslal; ta trava ima prav resasto perje in po dva ali tri čevlje visoka stebila. O vrednosti njeni ne moremo nič gotovega reči, dokler ne bode gosp. Baratta po lastnih skušnjah kaj več o nji povedal.

Posebna prikazen nam je bila v razstavi pirnata turšica (spelzartiger Mais), ki jo imenujejo „Zea Mais spelta“, čegar zrna rahlo v mekinah tiče. Ta turšica pa ni nobena posebna sorta, ampak le neka razlika, kajti v nekterih krajih se nahaja, kakor na Štajarskem, kjer mekine v nekterih letih pozgubi, na Hrvaškem jih pa delj časa obdrži. To turšico smo tukaj le najbolj zato v misel vzeli, da ne bodo kmetovavci po kakem semenarji opeharjeni, češ, da kupijo kakošno novo seme.

Kar pa navadna žita zadeva, smo videli v razstavi najlepšo pšenico, rž, ječmen in oves iz Edelenske grajščine na Ogerskem, ktera je lastnina vojvode Koburg-Gota. Tako lepe rži, kakoršna je bila ta, po barvi zeló javajski kavi (Java-Kafee) podobna, nismo do zdaj še nikoli videli.

Če tudi podnebje in rodovitna zemlja v Edeleny-i k popolnosti vseh žit na tej grajščini veliko pripomorete, je vendar tudi očitno, da tudi skrbno obdelovanje in gleštanje veliko pomaga. To se je videlo tudi pri Edelenski detelji meteljki, ali nemški detelji (lucerni), ktera še celó francosko lucerno prekosí. Ogerska dežela, ktera tako izvrstno deteljo lucernko prideluje, bo to za živinsko rejo tako imenitno seme gotovo s posebno pazljivostjo obdelovala, da nam ne bo treba po francoskem semenu segati.

Najsvetlejšo pšenico je bil gospod Richter iz Šlezkega v razstavo poslal; iz te pšenice je najbolj bela in cvetna moka, ki jo kuharice po pravici veliko obrahtajo; za kruh pa ni tako dobra kakor bolj temna in steklena pšenica.

Najlepši golič (nackte Gerste) smo v zborni razstavi nadvojvoda Albrechta videli iz Libigiške grajščine na Českem.

Izvrstna prosa so bila iz Edelenske grajščine (rumeno, vagán je po 80 funtov tehtal), potem od gosp. Proskovec-a, iz grajščine Libigiške (najlepša siva

sorta) in iz cesarskih grajščin (mohar). Mohar zasluži, da bi ga gospodarji veliko več pridelovali kakor dozdaj.

Največ plemen turšice je štajarska kmet. družba v razstavo poslala.

Najlepši grah je bil iz grajščine Grossau, potem od gosp. Proskovec-a in iz Libigiške grajščine; najlepšo lečo pa sta poslala gosp. Suttner in pa gosp. Proskovec.

Najlepši seme rudeče detelje so v razstavo poslali gosp. Hammerschmidt iz Ilc-a na Štajarskem, glavarstvo nemškega križa, gosp. Tit Rochel iz Gradca in gosp. vitez Suttner.

Izvrstno lanéno seme smo videli v razstavi nadvojvoda Albrecht-a; vagán je tehtal 84 funtov; najlepše in najčistejše ričkovó seme (Leindotter) je poslala Libigiška grajščina; najlepše ogrščino seme je bilo vitez Suttner-jevo in iz grajščine Eresi in Edeleny-e na Ogerskem.

Kar se rička tiče, moramo reči, da ta tudi s slabo zemljo zadovoljna in rodovitna enoletna oljnata rastlina zasluži, da bi se je veliko več pridelovalo kakor do zdaj. Če sta namreč pozimi ogršica in bivec pozebla, in kmetovavec hoče še isto leto olja imeti, mu nič družega ne kaže, kakor da dovelj rička poseje. Mnogi kmetovavci so to že skusili.

Rastlin za barvo smo prav malo v razstavi videli, ker razun znanstveno vredovane razstave žitnih, pičnih in kupčijskih rastlin štajarskega kmetijskega društva je bilo le nekoliko brošča v razdelku c. kr. vojaške granice in še tega malo v razstavi, pa še od tega se prav ne vé, ali so ga kupci v razstavo poslali ali pa kmetovavci sami.

(Dal. prih.)

Gospodarska skušnja.

* Da se svilni črviči (židne gosenice) obvarujejo znane kužne bolezni — priporoča dr. Bellotti v Milani to-le: Prav zgodaj spomladi naj se dajo jajčica izvaliti in sicer tako, da črviči od svojega rojstva noter do tistega časa, ko se vpredejo, dobivajo mlado in nježno murbovo perjiče. Nikoli naj se jim ne daje doraslega, zrelega perja. Tako naj se ravna saj s tistimi črviči, ktere hočemo za seme obdržati.

* V peči nekoliko posušeno (praženo) lanéno seme daje veliko več pridelka, kakor navadno seme; časnik „za nemške kmetovavce“ pravi, da dvakrat ali celó trikrat veči pridelek. V Eldeni ga sušijo pri 20 stopnjah gorkote po Romirjevem gorkomeru (veča gorkota ne sme biti) in pridelajo ga trikrat več. Po praženji zgubi lanéno seme vodo (zato tudi pozneje kalí kakor ne posušeno); al iz zemlje potem potegne v-se več gnojne vlage, in zato več in bolj močnih koreninic naredí in pridelek je potem obilniši.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnicijemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za polleta 1 gld. 80 kr., za četrtrleta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrtrleta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 8. avgusta 1866. ~

Gospodarske stvari.

O sviloprejkah in dobrih jajčicah za seme.

Odgovor na vprašanje v 29. listu.

Iz Rodika na Goriškem 4. avg. J. S. — V 29. listu „Novic“ je nekdo vprašal, kje bi se zdravih jajčic svilnih (židnih) gosenic dobilo? — Radoveden sem bil izvedeti le-to iz drugih krajev tudi jaz. Ker pa nobeden ni še odgovoril, dajem na znanje, da se v Rodiku, poldrugo uro od divaške železničine postaje, okoli sto unč takega semena dobiti more; slišim, da ga tudi v Košani in v Lokvi blizo Sežane imajo.

Lansko leto so Lahi funt semenske galete po 8 gold. pri nas kupovali. Letos, ker je je nekoliko več pri nas in tudi v Lokvi bilo, so jo navadni trgovci po 5½ do 6 gold. plačevali, priporočevaje se, da naj za nje ostane vsa. Al zavolj znanih vojskinih homatij nekoliko dni zadržani so prekasno prišli po zadnjo galeto; jeli so že metulji mešičke odpirati, tedaj ni bilo več varno prenašati jih na Laško; ljudje so si toraj seme pridržali za prodaj.

Čudijo se Lahi, da so sviloprejke pri nas tako zdrave kakor skoraj nikjer drugod, če jih ravno v Valahii in Japonii iščejo. Mislim, da ta sreča izvira nam iz dveh vzrokov:

prvič: perje, kar ga imamo, je skoraj vse domače, od mladih v Ljubljani leta 1861 nakupljenih toraj zdravih necepljenih dreves;

drugič: zrak naš je sviloprejkam jako ugoden zavolj obilnosti kislogaza. Tik naše vasi je srenjski gozd proti jugu obrnjen, v katerem drevje raste, da je veselje. (Kon. prih.)

Dostavek vredništva. Vredništvu so nekteri svilorejci že pred več tedni glas dali, da bojo pridelali lepih in zdravih kokonov, in da naj jih kupcem priporočamo za seme. Al letos je zavoljo laške vojske čudno leto bilo: nobenega Laha ni bilo v Ljubljano po seme. Zato ni ostalo svilorejcem našim družega kakor to, da so večidel kokone pomorili in za svilo obrnili; za seme veliko jih obdržati, si niso upali. Zato „Novice“ niso mogle odgovoriti na vprašanje, ki se jim je stavilo v 29. listu. Sicer pa mora vredništvo naravnost reči, da se boji v svojem imenu priporočati, česar samo ni videlo, ali mu po tacihi ljudeh ni naznanjeno bilo, ki jih pozná, da imajo prav tanko vest in prodajajo le čisto zdravo seme. Čisto zdravo seme pa se imenuje le seme od tacihi svilnih gosenic, da nobena izmed njih ni imela tiste kužne bolezni, ki jo Lahi „poprovka“ (piperin) imenujejo. Zakaj kakor hitro je le nekoliko tacihi bolnih vmes bilo, bati se je, da vse seme ni zanesljivo. Tacega pa ne smemo priporočati, ker kupca goljufamo za dragi denar in

za veliki trud, ki ga ima s svilorejo, ki mu potem pod zlo gré. Zdravje kokonov, ki jih obrnemo za seme, moramo tedaj zmiraj meriti z zlato vago.

Nauki

iz letošnje dunajske razstave.

(Dalje.)

Štajarske ščetice, ki jih je gosp. Franc Rotsch iz Gradca v razložbo poslal, so bile kakor v drugih razstavah z veliko hvalo ogledovane in z veliko srebrno svetinjo poslavljene. — Ščetice Antona grofa Lamberg-a iz Bistrice pri Ilcu so prejele hvalno pismo.

Zdravilnih rastlin je v razstavo malo priromalo; videli smo le arniko, encijan, cesarski koren (*imperatoria sylvestris*), izlandiški mah in rabarbaro, ktere je poslala Muravska grajščina na Štajarskem. Posebno rabarbara je bila lepa: njene korenine prav dolge, debele, čvrste in zelo grenke. To kaže, da je tej rastlini gornje Štajarsko prav ugoden kraj. Le škoda, da je nje veliki obdelovavec gosp. Panfilli prezgodaj umrl, in da po njegovi smrti se je obdelovanje te rastline jako zanemarilo.

V tistem oddelku razstave, ki je imel napis „Gorica“, smo videli dobro posušenega melisinega in lavendelnovega perja.

Med dišavnimi rastlinami smo videli v razstavi največ tobaka in hmelja.

Tobakovo perje je vodstvo cesarskih tobakarnic v razstavo poslalo; le škoda, da niso imenovani gospodarji, kateri so tobakovo perje pridelali in ga po postavi cesarju dali. Tobakovo perje iz Galicije, posebno iz Vinike, je za izdelovanje tobaka za nos tako pripravno, da mu ga ni para po celem svetu; zato pa tudi „Galičan“ pri tobakarjih, ki ga posebno radi nosljajo, že od nekdaj sloví. — Med ogerskem perjem je bilo grof Desöffy-evo iz puste Kiraly največe, grofinje Nostitz-eve najdaljše. Med tobakom iz vojaške granice je bilo ono iz romano-banskega polka najlepše.

Vojvoda Koburg-Gotaški je razstavil najlepše perje havanaške sorte. — Naj povemo še enkrat, kar smo že večkrat rekli, da bi si država sama sebi in pa vsaki deželi pomagala na bolje, ako bi preklicala cesarsko samoprodajo tobakovo (monopol). Da se v cesarstvu našem prideluje lep tobak, pokazala je razstava; zakaj bi vlada ne dala na prosto vsacemu, da tobak prideluje kakor prideluje vsako drugo stvar, ako je zemlja zato? Gotovo bi si tudi po tem sama naklonila več dohodkov.

Razstavljeni hmelj je bil očiten dokaz, da se je hmeljoreja zadnja leta povzdignila, posebno na Štajarskem; zakaj hmelj, ki ga je Jožef Hammerschmied iz

Ilca poslal, je bil najlepši v vsi razstavi; bil je namreč srednje črnat, gostoluskinast, svetlozelen, lepodišeč in lepotašč. Hmelj, hmelj! mislimo, je rastlina, ki naj bi se je kmetovavci, kjer je zemlja zato, poprijeli z največo pridnostjo. Ne bojo se kesali. To je eden tistih sadežev, ki naj bi ga namesti žita tam sadili, kjer žito ne nese dobička, pa je se ve, da svet pripraven za hmelj. Hmeljniki se sedaj tu in tam že množé in se bodo čedalje bolj množili, in revnega kmeta, če se hmeljarstva le s pravim pridom poprime, v boljši stan povzdignili. Pri vpeljavi hmeljeve reje morajo pa kmetovavci, če si hočejo dober kosček kruha pridobiti, na to gledati, da ga v take kraje zasade, ki so v zatišji pred hudimi vetrovi in na solncu, in kjer je zemlja ilovnata. Kraji, kjer so radi ostri vetrovi, niso za hmelj pripravi; zato naj kmet na to pazi, da ga na dober kraj posadi, mu dobro gnoji, skrbno obdeluje in sadike plevla trebi.

Kar se pa presne (letošnje) zelenjave tiče, ki se k vrtnarstvu šteje, smo videli v razstavi prav lep kifelčast krompir iz Schwarzenberg-ovega vrta in obilo druge mnogovrstne zelenjave iz grajščine Edvard Eltz-ovega v Andageru (doljni Avstrii). Vnovič smo se prepričali, da ima ta krompir veliko in različnih imen, kakor na pr. „pommes de terre de quarant jours“ etc. pa je vendar vedno le eno pleme, namreč tako imenovan kifelčar, ki se le na gnojnikih (Mistbeeten) prav lep in debel izreja. — V razredu „Gorica“ smo prav lepe presne artičoke in zeleni grah v razstavi videli. — Gorko Primorsko bi tam, kjer je zemlja dobra, moglo veliko veliko storiti za povzdigo kmetijstva, da bi se odvrnila beraška palica, která marsikteremu žuga.

(Dalje prihodnjič.)

Obrtnijske stvari.

Priporočilo.

Naš domorodec g. Leopold Gecelj, podobar, zlatar in malar, stanujoč v Ljubljani, je izdelal za podružnico sv. Jakoba na Veliki loki (župnije Št. lorenške) dva stranska oltarja z zmalanima podobama sv. Mihela in sv. Pankracija, s primernimi kipi ob stranéh, s kantskimi tablamí in novo léco; zraven je obnovil véliki oltar sv. Jakoba tako naglo, lično in okusno, da zasluži v ti reči zastran svoje umetnosti, zmerne cene in pravne svoje obnašbe vso hvalo. To hvalo mu priznavajo ne le svetni in duhovni gospodje, zlasti prečastiti gospod dekan trebanski, kateri so več potov ogledovali njegovo delo, in ga očitno pohvalili, ampak tudi vsa cerkvena srenja, in tukajšnji farani mu o tem pričajo. Zatoraj bodi omenjeni gosp. Gecelj vsem cerkvenim oskrbnikom in drugim, kateri tacih izdelkov potrebujejo, s tem prav živo priporočen.

Cerkveno predstojništvo v Št. Lorencu 30. julija 1866.

Šolske stvari.

Kakošen sad so nekdanje nemške ljudske šole na Kranjskem obrodile.

(Konec iz 20. lista.)

Ali res toliko Kranjcev med Nemce zahaja, da bi se bilo zato treba vsem v ljudskih šolah nemščine učiti? — Da se prepričamo, da ne zahaja toliko našega ljudstva med Nemce, kakor morda nekteri nevedneži mislijo, sem si izvolil v pregled visoko gorensko stran, která je nemški meji najbližja in kjer je toraj

občenje med Slovenci in Nemci najbolj pogosto. Koliko jih toraj iz te okrajine živi med Nemci ali med nje zahaja?

Pregled.

Iz Radolice	3	Iz Gorján	7
„ Mošenj	17	„ Bohinjske Bele . . .	6
„ Dobrave	1	„ Bistrice	13
„ Krobe	1	„ Srednje vasi	1
„ Ovšiš	6	„ Gorjuš	1
„ Kamnegorice neki —	—	„ Koroške Bele	27
„ Begun	30	„ Dovjega	32
„ Breznice	25	„ Kranjske gore . . .	230
„ Grada	20	„ Rateč	100

Skupaj 520

Premisljki.

Ker ima ta okrajina okoli 28.000 ljudi toraj živita med Nemci ali zahajata med nje izmed sto ljudi komaj dva. Ako pa izvzamemo Kranjsko goro in Rateče, kjer je ljudstvo prav prav blizo meje, pa še ne eden izmed sto ljudi ne živi med Nemci. Ako je pa v najbližnji dotiki z Nemci taka, kako pač malo jih mora živeti med Nemci v tistih okrajinah, kjer nima ljudstvo z Nemci nič opraviti, kjer ne hodijo ljudje ne na Koroško drvarit in ne na Štajarsko tkat, ali pa po kupčiji, kakor Gorenci.

Skoraj bi si upal dve reči reči: Prvič, da komaj toliko Kranjcev med Nemci prebiva, kolikor ima kranjska zemlja „žnidarjev.“ Kaj bi pa rekli, ako bi bila dana zapoved, da se mora vsak možki „žnidarstva“ učiti, ker vsak kanton 50 ali 60 „žnidarjev“ potrebuje. Ali mar ni ravno tako, ako se 100 učencev v ljudski šoli uči nemščine, ktere bo morebiti le enemu ali pa k večjemu dvema potreba? — Drugo pa rečem, da je gotovo Kranjcev in Kranjic samo v Trstu več, kakor povsod med Nemci. Ali toraj ni ravno taka in še večja potreba, da bi se po naših ljudskih šolah tudi laški jezik učil, kterege vsi potrebujejo, kateri v Trstu živijo ali tje zahajajo? — Kaj pa da? — Dandanašnji bi bila prava ura, se v laščino in nemščino prav srčno zaljubiti, ker nas Lah in Nemec tako občutno ljubita, da nas je prvi že iz laškega spravil, drugi pa nas — naše nemškovanje spoštuje — z obema rokama na vrat na nos iz Nemčije tišči! — „Slepemu jedno oko dosta!“

Šolska sporočila.

5. Sporočilo ljubljanske više gimnazije.

Na čelu ima dva sestavka: prvemu nemškemu je naslov: „Ueber die sogenannte Einwanderung der Claudier, vom Professor Anton Heinrich“, — drugemu, slovenskemu pa: „Kako naj bi se učila zgodovina v naših srednjih šolah“, spisal profesor Melcer. Gosp. profesor Melcer pravi v svojem spisu, da se pogosto sliši tožba (in tudi on sam to deloma potrjuje), da so nekdanji gimnazisti v zgodovini bolje podučeni bili in da tudi v zemljepisnem znanstvu ne dosejajo tiste stopnje, ktero vlada po postavah zahteva. Ali take razprave kakor je gori omenjena „über die sogenannte Einwanderung der Claudier“ bodo pomagale temu, česar želi profesor Melcer, prepuščamo v razsodbo njemu samemu, ki odkritosrčno pravi, da tudi „Nos, nos, consules, desumus.“ Obrnemo se toraj brž do njegovega spisa, s katerim nam je zeló vstregel. Sestavek vés je dobro prevdaren in po večletnih skušnjah posnet. Z odkritosrčno besedo odkriva marsiktero napako v sedanjem načrtu, po katerem se na naših gimnazijah učita zemljepisje in povestnica, in sèm ter tje daje dobre svete. Zlasti smo gosp. profesorju hvaležni za to, kar piše zastran domače naše